

Elżbieta Adamowicz

Słowa klucze do wykładu: **Ożywienie i recesja w gospodarce**

Pochodzenie nazwy koniunktura wywodzi się ze średniowiecznej łaciny astrologów, w której oznaczało korzystne lub niekorzystne wzajemne położenie planet, któremu przypisywano wpływ na losy jednostek i całych narodów. Do ekonomii trafiło drogą pośrednią, poprzez politykę, w której przez stulecia używano określeń sprzyjające lub niesprzyjające koniunktury polityczne. Przedmiotem badania koniunktury gospodarczej jest szeroko rozumiana dynamika aktywności gospodarczej. Jej istotnym elementem są wzajemne relacje między zmianami, zachodzącymi we wszystkich sektorach gospodarki. Badacze koniunktury koncentrują się na zmianach jakie zachodzą w krótkim i średnim okresie. Zmiany długookresowe są przedmiotem badania wzrostu gospodarczego. Poszukiwanie mechanizmów zmian ogólnej sytuacji gospodarczej odbywa się dwutorowo. Uważnie analizowane są zmiany głównych zmiennych makroekonomicznych i wskaźników, opisujących złożoną aktywność podmiotów gospodarczych, w celu wyjaśnienia ich wpływu na wahania zagregowanej działalności gospodarczej. Należą do nich: PKB, konsumpcja, inwestycje, produkcja przemysłowa, sprzedaż detaliczna a także wskaźniki i barometry koniunktury w różnych branżach. Równolegle tworzone są teorie ekonomiczne, których celem jest znalezienie przyczyn zachodzących zmian i odnalezienie czynników odpowiadających za procesy wahań cyklicznych.

Ekonomiści wymieniają wiele przyczyn, odpowiadających za procesy wahań cyklicznych. Są wśród nich przyczyny wewnętrzne, wynikające z niedoskonałości mechanizmu gospodarczego i powodujące zaburzenia w jego funkcjonowaniu oraz przyczyny zewnętrzne, szoki oddziałujące na stronę podażową lub popytową gospodarki.

We współczesnych badaniach cyklu koniunkturalnego wyróżnić można dwa podejścia, oparte na odmiennych koncepcjach badania zmienności aktywności gospodarczej. Klasyczne podejście nawiązuje do definicji cyklu koniunkturalnego, pierwotnie sformułowanej przez Wesleya Mitchella w 1927 roku, a następnie rozwijanej wspólnie z Arthurem Burnsem. Definiują oni cykle koniunkturalne jako: *rodzaj fluktuacji obserwowanych w ogólnej działalności gospodarczej narodów, które organizują swoją działalność głównie w przedsiębiorstwach, : cykle składają się z ekspansji, występującej w tym samym czasie w różnych obszarach aktywności gospodarczej, po której następują podobnie powszechne recesje, spowolnienia i ożywienia które prowadzą do ekspansji w następnym cyklu; ta sekwencja zmian powtarza się, ale nie okresowo; czas trwania cykli koniunkturalnych zmienia się od więcej niż jednego roku do dwunastu lat; nie są podzielne na krótsze cykle o podobnym charakterze i amplitudzie podobnej do nich samych*¹. Przytoczona definicja podkreśla zatem zbieżność w czasie zmian dynamiki aktywności gospodarczej, wzajemne powiązania między wahaniami poszczególnych zmiennych, opisujących aktywność gospodarczą, zróżnicowane tempo zmian w poszczególnych, następujących po sobie fazach cyklu oraz fakt, iż obejmują one różne obszary tej aktywności, rozlewając się na całą gospodarkę.

W analizie opartej na podejściu klasycznym wyróżnia się cztery fazy wahań cyklicznych, przypisane dwóm stanom: wzrostu i spadku aktywności gospodarczej, czasem określanych jako ożywienia i załamania. W fazie ożywienia początkowo obserwujemy przyspieszenie a następnie ekspansję tempa aktywności gospodarczej, w fazie załamania jej spowolnienie i recesję. Zmiana kierunku aktywności gospodarczej następuje w punktach zwrotnych cyklu koniunkturalnego. Wyróżnia się dwa punkty zwrotne, zapowiadające zmiany tempa

¹ Burns, A.F., Mitchell, W. C., „Measuring Business Cycles, New York, NBER, 1946, s 3

aktywności gospodarczej: jej przyspieszenie i załamanie. Górny punkt zwrotny jest lokalizowany w najwyższym punkcie fazy ekspansji. Sygnalizuje jej zakończenie. Określany jest także jako szczyt cyklu koniunkturalnego. Po przekroczeniu górnego punktu zwrotnego następuje zmiana dynamiki aktywności gospodarczej, gospodarka wchodzi w okres załamania koniunktury, a więc fazy spowolnienia i recesji. Ten stan jest także określany mianem kryzysu. Dolny punkt zwrotny jest lokalizowany na najniższym poziomie recesji. Określany jest także jako dno kryzysu.

Drugie podejście do badania cykli oparte jest na dostosowywaniu się zmiennych i wskaźników do ich rosnącego trendu, określane jest mianem cyklu wzrostowego. Podstawy tego podejścia opracowała Ilse Mintz.² Wyróżniła ona dwa podejścia do badania tych procesów. Pierwsze koncentruje się na badaniu fluktuacji zagregowanej aktywności gospodarczej wokół długookresowego trendu. Wahania te są podstawą do wyróżnienia dwóch faz aktywności gospodarczej: fazy wzrostowej, kiedy rosnąca aktywność przesuwa gospodarkę powyżej linii trendu (wzrost aktywności gospodarczej, ekspansja) i spadkowej, kiedy spowolnienie aktywności gospodarczej przesuwa gospodarkę poniżej linii trendu (spadek aktywności gospodarczej, recesja). Ta koncepcja określana jest mianem cyklu odchyłeń, uwaga badaczy koncentruje się bowiem na odchyleniach wartości poszczególnych zmiennych od ich długookresowej tendencji wzrostowej. Alternatywne podejście koncentruje się na badaniu dynamiki zmian stóp wzrostu poszczególnych zmiennych makroekonomicznych, opisujących aktywność gospodarczą, w szczególności na przyspieszeniach tempa tego wzrostu i jego spowolnieniach. W podejściu opartym na cyklu wzrostowym wyróżnia się dwie fazy cyklu koniunkturalnego: okresy relatywnie wysokich i niskich stóp wzrostu w podejściu stóp wzrostu i okresy przyspieszenia i spowolnienia aktywności gospodarczej w cyklu odchyłeń. Poszczególne fazy, podobnie jak w cyklu klasycznym, są oddzielone od siebie punktami zwrotnymi.

W celu przeciwdziałania wahaniom aktywności gospodarczej państwo może prowadzić politykę stabilizowania koniunktury. Sprowadza się ona do pobudzania aktywności gospodarczej w fazie spadkowej i jej hamowania w fazie ekspansji. Dysponuje w tym celu narzędziami polityki fiskalnej: podatkami i wydatkami rządowymi oraz polityki pieniężnej: podażą pieniądza i stopą procentową. W stanach przyspieszenia zalecane jest hamowanie, czasem określane jako chłodzenie gospodarki. Polityka gospodarcza powinna mieć wówczas restryktywny charakter: należy obniżyć wydatki rządowe, podnosić podatki, zmniejszać podaż pieniądza w gospodarce lub podnosić poziom stop procentowych. W fazie spowolnienia zaleca się pobudzanie aktywności gospodarczej. Polityka gospodarcza powinna mieć wówczas ekspansywny charakter: zwiększania wydatków rządowych, obniżania podatków, zwiększania podaży pieniądza, obniżania poziomu stóp procentowych.

Kryzys dla wielu uczestników działalności oznacza wzrost niepewności i ryzyka, związanego z działalnością gospodarczą, może prowadzić do bankructwa. Jednocześnie dla innych może być szansą na nowy początek, rozwój nowych metod czy bardziej innowacyjne działania, pobudzające rozwój gospodarki i przyspieszające wychodzenie z kryzysu.

² I. Mintz, *Dating Postwar Business Cycles: methods and Their Applications to Western Germany, 1950 – 1967*, New York, NBER 1970